

H o r v a i István: Össze van keveredve az egész panamista társasággal, itt van a Sertéstenyészto, meg a házvétel. Ez nem azért történik, mert Magdaléna van.

M é s z ö l y Dezső: Azért olyan a Sertéstenyésztoval szemben, mert ilyen Magdalénával szemben. Magdaléna az egész regényben három epizódban szerepel: amikor meglátja a kapunál, a házvételnél és a bálban. Eközben nem sokszor, de felmerül benne Magdaléna gondolata. Nem azért akarja megvenni a villát, mert az Magdalénával valami kontaktusban van, hanem mert másképp nem adhatja vissza a vizitet. Ez nem jön ki elég világosan a darabból. Még azt sem tudja, hogy milyen villát fog kapni, már akkor megvan benne a felfelé törekvés, s ez ugy kapcsolódik benne Magdalénához, mint egy bizonyos fajta női ideálhoz. Igen erősen csökkenteném Magdaléna szerepét. Két jelenetet adnék neki. Így most a Magdaléna-komplexus az első percben kijön, ettől Kopjáss megigézódik és az egész második felvonásra ez nyomja rá a bélyegét, Magdaléna és Lina, holott az egész felvonásban szóhoz sem kellene jutnia ennek a két nőnek, vagy más módon.

A másik a Berci bácsi - Kati néni féle dolog. Szerencsétlennék érzem, hogy azok a részek vannak benne a drámában, amelyek kedélyessé teszik a két figurát. Nem az a fontos, hogy a két vén csibész mit mond, hanem hogy rámennek Kopjáss nyakára. Nem kell őket az első jelenetbe behozni, mert ez tulságosan sürít, rövidde teszi azt az időt, amikor az első pillanatban Kopjáss összetalálkozik a maga erkölcsi problémáival.

R T h u r z ó Gábor: Erre szükségünk volt az expozíció szempontjából.

H o r v a i István: Az a kérdés, hogyan fogjuk fel, amit Móricz csinált. Itt előrejön a provizió szó, a provizió azonban a regényben

csak a 240., vagy a 228. oldalon jön elő, itt még nem tud Kopjáss
erről semmit. Az a nagyszerű a regényben, hogy két hete főügyész és még
nem volt egy csirkefogóság, nem ismeri ki magát.

Bejön az új fiú, fogadják az új fiút. Kiváló alkalom arra, hogyan indul meg egy ember karrierje. Persze, alapvető kérdés, hogy hogyan fogjuk fel Koppás figuráját. Ugy fogjuk-e fel, hogy van egy becsületes ember, aki most, amikor főügyész lett, purifikálni akar, vagy van egy kulturtanácsnok, aki véletlenül főügyész lett, ennek örül, be akar illeszkedni, ez a beilleszkedés annyira-annyira sikerül, de fél, hogy nem fog eléggé sikerülni. Azért van a villavétel is, minden a világon, csak hogy beilleszkedhessen: mikor azután megjön a miniszteri kinevezés és kezd páholyban ülni, akkor megindul az ellencselekvés a második felvonásban. Egy kis, szürke ember véletlenül bekerül a társaságba. Ez az első probléma.

T h u r z ó Gábor: Lényegében ez. Osztozom az egész véleményben. Mikor ez a változat elkészült, itt volt egy kis Madách Színház és három díszlet. Mindent süríteni kellett. Így került bele minden az első felvonásba, az expozícióba, bár veszélyesnek tartanám a dráma szempontjából, ha későbbre tolnánk át mindent, mert akkor csak illusztrációkat kapunk a regényből és nem tud drámává válni egy pillanatra sem, csak a legvégén. Most hamarjában gondolon át azt, amit mondtál. Nyilván meg lehet találni azt, amittől drámává válik a két sorozat.

H o r v a i István: Az, hogy engem mint kisembert befogadnak a társaságba, óriási drámai momentum.

Egyébként Erdei Sándor, aki nem tudott eljönni erre az értekezletre, elmondta nekem a véleményét s én ezt most tolmácsolom itt. Szerinte olyan részleteket is be kellene venni, amelyeket a kis színpadon nem lehetett volna bevinni, így elsősorban a Kardics-vacsorát. /**K a r i n t h y Ferenc:** Még a papot is./ Elmondta, hogy milyen problémák merültek fel akkor. Az ő véleménye is az, amit a színház is teljességében be akart mutatni, hogy itt egy lecsuszott

dszentriről van szó, akinek van karrierje és bukása, s akit semmiképpen sem szabad pozitív figurának beállítani.

H é s z ö l y Dezső: Ez nem pozitív figura. Arról szól a dráma, hogy Kopjás hogyan jut el odáig.

H o r v a i István: Harmadik megjegyzése Erdei Sándornak az, hogy Linának az ugynevezett negatív oldalát jobban kell erősíteni. Azt mondja: nem látja ebben a pillanatban azt, hogy Lina, aki valóban az egyetlen, vagy a legpozitívabb szereplő ebben a körben, hogyan akar mégis a nyolcvanholdasok között ur lenni. Annak az estélynek a bevitelére gondol, ami azt hozná ki, hogy Lina persze becsületes, semmiféle panamát nem tűr, de Linának az a kis uraság a főbaja, hogy örül, hogy odajöhetnek a barátai; az a főbaja, hogy ő kicsi ebben a körben, nem tud beleilleszkedni ebbe a körbe, mert azok becsületesek, korruptak s egészen más életük van, mint az ő kis szürke élete. Ezek a vonások világosabban jöjjenek ki Linánál. A szövegben ennek a kimutatására nincs elég alkalom.

A szerelmi vonalról még azt mondta, hogy tévedése volt a dramaturgiai tanácsnak Magdaléna szerepének megítélése, hogy itt nem a nőért történnek ezek a dolgok, hogy a nő ennek az egésznek egy részlete, egy tényezője. Itt a szerelmi vonal túldominálását látja.

Ezeket mondotta el emlékei alapján: most nem látta a darabot.

K a r i n t h y Ferenc: Először csak azt szeretném mondani, amit most elfelejtettünk felemlíteni s amiben megegyezünk, hogy: az öregasszonyt hagyjuk ki, mert így nem jó. Akik nem voltak ott, azok talán nem tudják, hogy ez eredetileg nem is volt benne Thurzó átdolgozásában, csak Nádasdy kívánságára került bele, de I. kilóg a darabból.

En helyeslem; hogy Horvai elvtárs a regény szerkezetéből

indul ki. Amiket felsorol, azok önmagukban igazolják ezt. De ha már így megyünk vissza a regényhez, akkor menjünk még jobban vissza, és vessük fel azt a kérdést, hogy mit akart Móricz Zsigmond evvel a regénnyel mondani, és mit akarunk mi mondani. Itt benne vagyunk a dolog közepében, Koppás alakjában. A baj az, hogy társadalmilag nem tettük eléggé helyére. Utalok itt Ungvári és Czine elvtársak tanulmányára, amelyek felvetették ezt a kérdést.

Én azt hiszem, Móricz azt akarta mondani, és nekünk különösen azt kell hangsúlyoznunk, hogy Koppás - mint ahogy Thurzó is mondta - kispolgári reformer, esetleg a harmadik ut csődjét kell kiemelnünk, erről szól a darab. Ezért szerintem Horvai elvtárs egy kicsit elvetette a súlykot és tulzordnak látja Koppást. Amit Horvai mondott, az mind igaz és nagyon helyes a regény szerkezetére vonatkozólag. De ha a regény egészét nézzük, akkor aszerint, amit Horvai elvtárs elmondott, ez a Koppás István ugyanaz, mint a polgármester, azsal a különbséggel, hogy pechesebb nála, nincs pénze.

Egyébként Horvai elvtárs úgy mondta el, hogy a regény első harmadában az a probléma, hogy Koppás hogyan fog elhelyezkedni, s később, amikor összerugta velük a patkót, akkor támadnak fel benne a régi álmok, de ezt mind csak a saját karrierje érdekében használja ki. Ha a darabnak csak az lenne a mondanivalója s az első felvonásnak csak az a drámai konfliktusa, hogy: kicsi ember vagyok én, hogy lehetek nagy ember? - akkor nem lett volna érdemes megírni a regényt és nem lett volna érdemes dramatizálni. Szerintem a regénynek és különösen a drámának az kell hogy legyen az alapvető mondanivalója, hogy mindenfajta "reform" csődbe vezet, ezt a társadalmat nem lehet megreformálni, csak megdönteni lehet.

Most térjünk vissza Koppáshoz. Szerintem, akár ázscentriből származik, akár honnan, ő a regényben funkciójánál fogva a reformizmust, a harmadik utat képviseli. Összevág az, amit Thurzó elvtárs és

Horvai elvtárs mondott. Thurzó azt mondta, hogy az Imrédy-boyok nagy forradalmárnak indultak. Nem, én azt hiszem, hogy ezek csirkefogónak indultak. Voltak szép forradalmi frázisaik. Emlékszem a 95 pont-ra, meg a nagy reformokra, de ezek az emberek egytől-egyig csirkefogók voltak. Nekem nem is ez ellen van tulajdonképpen kifogásom. Kétségtelen, hogy a regényben ez az ember így indul. Nekem az a fő kifogásom, - s ez többé-kevésbé érintkezik a ti kifogásaitokkal - hogy ez nem érül ki eléggé.

En az elhangzottakkal szemben fontosnak tartom az öngyilkosságot. Fontos momentum az, hogy öngyilkos lesz. Éppen ezzel mutatja meg a reformizmus csődjét, azonkívül pedig, amikor előrren a revolver, akkor ezzel Kopjás ítéletet mond egy 1867 óta tartó politizálás felett.

A kispolgári reformizmust képviselte, ma a harmadik utat képviselné, ma pedig afelé kell nekünk ütnünk, a harmadik ut felé. Sok vita hangzott el Kopjássról. Annakidején azt irtam a Szabad Népből, hogy túl hitvány, a dráma nem eléggé mutatja meg jó, előremutató tulajdonságait. Ezt most azzal egészíteném ki, hogy nem eléggé mutatja meg a rossz tulajdonságait. A közönség nem érti, hogy kit tiszteljen ebben a Kopjássban. Jellegtelen ez a figura, nem eléggé derül ki róla a harmadik utas, nem desztillálni kell a regényalakot, hanem nyersen beállítani, pozitívabban és negatívabban, élesebben a figura fordulópontjait.

Milyen momentumokra épít Móricz? Rokonszenves emberi tulajdonságai Kopjássnak az emlékei, a fogsága, amire utalás is történik, bolsevikinek is mondják a regényben, a jóhiszeműsége a rokonaival szemben. Persze hibás abban, hogy azt hiszi, jó fajta az ő rokonai, lehet, hogy ezt magának bemeséli, de mégis hiszi. Azután itt vannak kulturtanácsnokkori emlékei, tervezetei az analfabetizmus ellen, az újságíróval való beszélgetés. Móricz igen sokoldaluan árnyalja Kopjásst. Ábrázolja nagyravágyását, karrierizmusát, korruptségét, irigységét. Még sok tulajdonságát lehetne felsorolni, szóval igen összetett jellem.

Ez a sokféle összetevő a feldolgozásban össemosódott és lett egy sem hideg - sem meleg, sem hus - sem hal ember, akit az ember nem tud pontosan hová tenni. A fordulópontokat jobban ki kell élelni.

Amikor a polgármesterhez megy, még van benne valami jó, de az első pillanatban elárulja. A kakas nem is hármat, csak egyet kukorikol, s már azt mondja, hogy a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmarad. A vágyaknak, az elképzeléseknek egyrészt, a valóságnak és a korrupciónak másrészt, ezt a szünet nélküli összeütközését nem használja ki eléggé a dráma. Például a polgármesternél lejátszódó jelenetben nem eléggé világos, hogy itt árulás történt. Móricznál nem véletlenek ezek

az események és jellemvonások. Igenis nekünk kötelességünk megmutatni ezeket a gondolatokat, ha csak álmok voltak is, ezeket az álmokat ott rögtön a helyszínen meg kell cáfolni, viszont meg kell mutatni, hogy ez az ember minden rothadtsága mellett mégis egyfokkal különb a polgármesternél, mert ha rossz és buta álmai vannak is, legalább álmai vannak, igaz ugyan, hogy abban a pillanatban megtagadja őket, amint összeütközésbe kerülnek karrierizmusával. Ha azonban nem így lenne, nem ~~kéibzennák~~ válhatna a regény főhősévé. Ő nem Kardics bácsi, vagy a polgármester, hanem reformer, egy ideig - ha bután is - de igazán küzd. Kardics bácsi és a polgármester tudják, hogy hazudnak, Kopjáss nem hiszi magáról, hogy hazudik, ez a különbség mégis megvan, s nekünk az az érdekünk, politikailag nagyon fontos, hogy az ilyenfajta emberekre és nézetekre üssünk egy jó nagyot, mert ilyen emberek ma is vannak és ezekre kell ütni.

Nyersen azt mondhatnám, hogy a negatív tulajdonságait is jobban emeljük ki, az árulásait is domborítsuk ki és ugyanakkor az álmait is jobban hozzuk ki, s ezek szüntelen összeütközéséből áll a darab. A valósághoz ugyanis, amivel összeütközik, nemcsak Kardics bácsi tartozik, hanem ő maga is.

Lináról egy szót! Én nem értek itt egyet sem Erdei, sem Horvai elvtárs véleményével.

H o r v a i István: Lináról nem beszéltem!

K a r i n t h y Ferenc: De beszéltél, hogy negativabbá kell tenni.

H o r v a i Ferenc: Nem negativabbá kell tenni, csak nem egy-sikuan ábrázolni.

K a r i n t h y Ferenc: Ez nem elméleti, hanem gyakorlati drámaturgiai probléma. Hiába adjuk mi Lina szájába a legrothadtabb

reakciós nézeteket, a cselekményben elfoglalt helyzeténél fogva a néző előtt rokonszenves, mert a karrierista, nagyravágyó embert visszahuzza, így végül is az igazságot képviseli. Hiába mondja azt, hogy "Jó öreg, menjen", vagy "Büdös paraszt" a közönség előtt, Tolnay Klári olyan kitűnően játssza, hogy rokonszenves, t.i. a döntő kérdésekben a regénynek nem az a fő cselekménye, hogy a cseléd bejön, vagy kimegy, a fő cselekmény az, hogy Kopjással mi lesz, s Lina Kopjással szemben áll a karrierizmust illetően a maga ~~ix~~ kis családi szemszögéből. Ha ez a nő ma élne, azt mondaná a férjének, hogy ne lépj be fiam a pártba, vigyázz, ne égesd meg magad, de ez a regény nem ma játszódik, akkor és akkor ezzel - hiába - rokonszenves.

M é s z ö l y Dezső: Ne felejtse el, azt mondja Lina: ne a бүdös paraszttal törődj, hanem a családdal.

K a r i n t h y Ferenc: Az indítékaik nem rokonszenvesek.

M é s z ö l y Dezső: Ne sematizáljunk.

H o r v a i István: Arisztokratizmus.

K a r i n t h y Ferenc: De funkciójában rokonszenves. Például Mikszáthnál Málcsik rokonszenvesé válik, mert virtusból cselekszik. Ez mind igaz. Itt egy kis hamisítástól sem félnék. Itt volt egy kiemelés a Szabad Népben, ami nemcsak az én véleményem volt, hanem a szerkesztőség véleménye.

M é s z ö l y Dezső: Vagy közös tévedése.

K a r i n t h y Ferenc: Azért hallgass meg, az elnök tartson fegyelmet. Itt menjünk egy kicsit szélesebben, ez a regény Móricz legnagyobb regénye, de ugyanakkor Móricz korlátai is benne vannak a regényben. Benne van az a bizonyos reménytelenség, amely különösen az 1930-as években egyre jobban eluralkodik Móriczon. Hiába kopjásskodott, hiába talált ki népfőiskolát meg tégláégetést, egyre jobban elkeseredett. Éppen most került a kezembe az az írása, amelyben apámról írja

"Mindegy, hogy meghaltál Frici, már nem soká, csak mig élünk". Ma már tudjuk, hogy ebben nem volt igaza Móricznak, de ma már könnyű tudni. Móricz nem tudta és azért teljesen reménytelen képet állított elénk. A darab egésze szempontjából nem lehet közömbös, hogy mi azt ma játszunk és ezért keresgéllek a regényben valamit. Nincs benne egyetlen rokonszenves alak, pedig az 1930-as években játszódik le, amikor nagy erők nőttek fel. Nem fogjuk tudni a darabban ábrázolni a munkásságot, vagy a haladó parasztságot, de gondolkoznunk kell azon, hogyan lehetne ezt a rendkívül szomorú képet megbontani, hiszen ebből a helyzetből nőtt ki demokráciánk. Kell tehát találnunk valami előremutatót. Törtem a fejemet és gondoltam Linára, aki itt rokonszenvesebb, vagy Péterffy alakjára, aki - igaz - a regényben puha, megalkuvó, gyáva fráter, de lehetne keményebbre venni. Vajjon nem lehetne-e valami pia fraust elkövetni? Az egész szindarab az akkor világot akarja adni, s ez a kép túl szomorú a regényben. Csehov megírta a darabjait, abba nem tudunk belenyulni.

H o r v a i István: Nem is kell.

K a r i n t h y Ferenc: Csehov sem tudott mindent. Mi ideológiailag ma többet tudunk, mint Móricz. Ez nem azért van, hogy Horvai meg én nagyobb emberek volnánk, hanem a korunk nagyobb és visszanezve tudunk egypár dolgot, amit Móricz nem tudott. Ha egy regényhez hozzányulunk, ezt a tudásunkat úgy lehet értékesíteni, hogy válogatunk: egyet-mást elhagyunk, egyet-mást odaveszünk.

Fap/MG

Mondtam is a példát: a Noszty fiút. A doktorból elhagytuk a negatív tulajdonságokat. A rossz az, hogy meg akarja ölni ezeket az embereket. Meghagytuk azt, hogy az az ember élesen látja, hogy ott milyen családok vannak. Azt hiszem, ez be is vált.